

Miskó Dávid

ELTE ÁJK Politikatudományi Doktori Iskola

Témavezető: Stumpf István, egyetemi tanár (Széchenyi István Egyetem), egyetemi magántanár (ELTE Állam- és Jogtudományi Kar)

**„Jól élünk, tehát éljen a kormány!” –
Az inkumbens kormány támogatottságának
magyarázata a gazdasági szavazás elméletének tükrében**

I. Bevezető gondolatok

A gazdasági szavazással kapcsolatos kutatások számos kérdést vetnek föl. Fókuszukban főként az a dilemma áll, hogy az inkumbens kormány¹ sorsa tényleg gazdasági megfontolások alapján dől-e el, és valóban büntetik-e vagy támogatják az érzékelt gazdasági kondícióknak megfelelően a választók, vagy ezek a gazdasági tényezők mégsem bírnak releváns hatással rájuk. Kérdésként merül fel az is, hogy az infláció, a munkanélküliség, esetleg a bevétel számít-e jobban a választóknak, amikor gazdasági mérlegelések alapján egy kormány vagy párt sorsáról döntenek. Az sem mindig egyértelmű, hogy az egyén saját anyagi helyzetét, vagy az ország gazdasági állapotának egészét vizsgálja döntésének meghozatalakor, mint ahogy az sem, hogy az inkumbens párt múltbéli teljesítményére vagy a jövőbeli ígéreteire, vagy saját elvárásaira, vagy érzelmeire alapozza a döntését.²

Alapvetően a kormányok a fő „manipulátorai” és irányítói a gazdaságnak, és különböző ideológiáktól vezérelve különböző módokon közelítik meg a gazdasági kérdéseket és a rájuk adható válaszokat. Színezettől függetlenül a kormányok eszközként kezelik a gazdaságot, hogy saját politikai irányelveiket és céljaikat megvalósítsák. Számos esetben egyéb gazdasági és nyomásgyakorló csoportok, gazdasági szakszervezetek is bevonódnak a gazdasági „politika csinálásba”, ezzel esetlegesen befolyásolva annak végső irányát. E csoportok hatása azonban országonként eltérő, és végül a gazdasággal kapcsolatos

¹ Inkumbens kormánynak vagy pártnak nevezzük az éppen hatalmon/hivatalban lévő kormányt, pártot.

² Lewis – Beck, Michael: Economics & Elections – The Major Western Democracies, The University of Michigan Press, 1990., Előszó (Preface)

játékszabályokat (adók, azok elköltése, hazai és nemzetközi kereskedelem, támogatások rendszere, stb.) mindenképp a kormány hozza meg.³

Alapesetben, amikor a gazdaság rosszul teljesít, akkor a választók a kormányt hibáztatják, ha jól, akkor megjutalmazzák azt. A kormányzat népszerűsége így a gazdaság jó vagy rossz teljesítménynek megfelelően ingadozhat, amit kifejezhet az a *„gazdasági szavazat, amely szimplán demonstrálja a kormány jelenlegi sikerességét a gazdaság menedzselésében”*.⁴

Jelen tanulmány a gazdasági szavazás elmélete sajátosságainak átfogó bemutatására törekszik. Célja kettős:

- egyrészt be kívánja mutatni azokat a szakirodalomban „divatos” főbb elméleti megközelítéseket, amelyek magyarázni igyekeznek a gazdaságnak a párt vagy kormányzat támogatottságára gyakorolt hatását;

- másrészt összegezni próbálja ezeket az elméleteket későbbi kutatások céljára.

A tanulmány terjedelmi okok miatt nem tér ki országelemzésekre. Ugyanakkor az esetleges elméleti sajátosságok, hasonlóságok és különbségek miatt ezek néhol példaként megjelennek. A tanulmány az elméleti felfedezések bemutatása mellett a gazdasági szavazást ösztönző tényezőket is megemlíti.

II. Mikor és hogyan történik a gazdasági szavazás?

1. Általános elméleti keret

A gazdasági teljesítmény és a párt vagy kormány támogatottsága között kapcsolat áll fenn. A következő fejezetben azokat az elméleti pontokat mutatom be, amelyek szerint eldől egy párt vagy kormány megítélése a választók gazdasági teljesítményről alkotott percepciójuk tükrében.⁵ Fontos hangsúlyozni, hogy a szakirodalom a gazdaság inkumbens támogatottságára gyakorolt hatását két nagyobb kontextusba helyezve vizsgálhatja. Lewis-Beck és Lobo különbséget tesz átlagos időkben és rendkívüli időkben történő gazdasági szavazás között, mivel – bár a

³ Evans, Jocelyn: Voters and Voting: An Introduction, SAGE Publications Ltd, London, 2004. 119.

⁴ Evans 2004. 119-120.

⁵ Sanders, David: The real economy and the perceived economy in popularity functions: how much do voters need to know? A study of British data, 1974–97, In: Electoral Studies 19., 2000. 275–294., 276.

következő bekezdésekben vizsgált pontok használhatósága megmarad –, de a gazdaság más-más hatással bír az egyik, illetve a másik esetben. A szerzők a rendkívüli idők alatt nemzetközi válságokat értenek, ahol nem egyértelmű „megtalálni” a gazdasági gondok felelősét.⁶

A legáltalánosabb és legdominánsabb, az elemzések folyamán legtöbbször használt elmélet a „jutalmazás-büntetés” tézis (*reward-punishment thesis*), amely értelmében, ha a választók elégedettek a jelenlegi gazdaság teljesítményével, állapotával, illetve helyeslik azt, akkor az inkumbens pártra szavaznak, azonban, ha elégedetlenek vele, vagy ellenzik azt, akkor ellenük voksolnak.⁷ A választók a kormányt tartják felelősnek a gazdasági eseményekért (felelősség-tézis)⁸, és egyes szerzők szerint a választás valójában „népszavazás a gazdaságról”.⁹ Ha „igenel” szavaznak a gazdasági helyzetre és kilátásokra, akkor marad hivatalban a kormány.

A választók leginkább a munkanélküliség és az infláció mértékére érzékenyek, és e két makroökonómiai indikátor tekintetében vizsgálják meg a kormány teljesítményét a gazdaságban. A két ráta alacsonyan tartása pozitívan hat a kormány támogatottságára, azonban, ha magas az infláció vagy a munkanélküliség, akkor „büntetik” az inkumbens kormányt a választáskor.¹⁰

Stegmaier és Lewis-Beck egyik tanulmányukban a fent említett viselkedést a gazdasági szavazás tradicionális fogalmának tekintik, és ezt az esetet nevezik inkumbens-orientált választói magatartásnak. Az olyan eseteket, amikor a választó azért támogat egy pártot még annak ellenére is, hogy nincs hivatalban, mert annak gazdasági elképzeléseivel ért egyet, azokban bízik, politika-orientált gazdasági szavazásnak hívják.¹¹

A gazdasági szavazás témájában végzett kutatások arra is rávilágítottak, hogy különbség lehet a bal- és jobboldali kormányok megítélése között egyes szempontok alapján, mivel mások a gazdasági elvárások a választók részéről. Egy baloldali kormányt magas munkanélküliségi ráta mellett szigorúbban büntetnek, mint egy jobboldalit, ugyanakkor egy jobboldali kormány magas infláció miatt

⁶ Lewis – Beck, Michael – Lobo, Marina Costa Lobo: The Economic Vote: Ordinary vs. Extraordinary Times, In: Arzheimer, Kai – Evans, Jocely – Lewis-Beck, Michael: Sage Handbook of Electoral Behaviour, New York, 2017. 606 – 607.

⁷ Sanders 2000. 277.; Lewis – Beck 1990. 34.

⁸ Lewis – Beck, Michael - Paldam, Martin: Economic Voting: An Introduction, In: Electoral Studies 19., 2000., 113–121., 114.

⁹ Duch, Raymond – Stevenson, Randy: Assessing the Magnitude of the Economic Vote Over Time and Across Nations, In: Electoral Studies 25., 2006. 528 – 547., 529.

¹⁰ Sanders 2000. 277.

¹¹ Stegmaier, Mary – Lewis-Beck, Michael: Learning the economic vote: Hungarian Forecasts, 1998 – 2010, In: Politics & Policy 37(4), 2009. 769 – 780., 770.

kaphat kevesebb támogatást, mint a baloldali.¹² Az elmélet alapja a Philips-görbe, amely szerint az inflációt és a munkanélküliséget lehetetlen egyszerre alacsonyan tartani.¹³

Léteznek az egyéni érzékeléstől függő, a pártok támogatottsági mintázatát befolyásolni képes elméletek is. A „jó-érzés faktor” (*feel-good factor*) megközelítése szerint a jelenlegi saját és országos gazdasági kilátásokkal kapcsolatban optimista választó úgy gondolja, hogy ez az állapot a középtávú jövőben is így marad, ezért az inkumbens kormány hatalomban tartásával a „status-quo” megőrzésében válik érdekeltté, és rá szavaz.¹⁴

Másik hasonló, szintén egyéni érzékeléstől függő kérdés, hogy egyáltalán az inkumbens párt nevezhető-e meg felelősnek bizonyos rossz gazdasági kondíciókért (felelősség-tézis elvetése). Amennyiben a választók szerint nem, úgy értelmetlenné válik a legelső, a „jutalom-büntetés” tézise, és valószínűleg csökken a gazdasági szavazás mértéke egy adott országban. Akkor is értelmét veszti a fenti tradicionális tézis, ha a választók a riválisok gazdaságmenedzselésével kapcsolatos kompetenciáit úgy ítélik meg, hogy azok az inkumbens párténál vagy kormánynál gyengébbek. Ilyenkor rossz gazdasági állapotok esetén sem fog a választó az inkumbens párt ellen szavazni.¹⁵

A rendkívüli időkben mért gazdasági szavazás – főként a 2008-ban kibontakozó gazdasági válságot alapul véve – alapvetően két szempontból tér el a hagyományostól. Egyrészt például a nemzetközi válság által érintett uniós államoknak nem volt teljes kontrolljuk a saját fiskális és monetáris politikáik felett, mivel gazdasági tekintetben teljes szuverenitással nem rendelkeznek az eurózónai tagságuk miatt. Másrészt maga a gazdasági válság érzékelése sokkal szélesebb mértékben terjed ki, és nem csupán kormány-ellenzék kérdésre redukálódik egy államon belül. A kormány hibáztathatósága nem egyértelmű, hiszen a már amúgy is sokszereplős gazdaságban a felelősségek határa nemzetközi szinten elhomályosodik.¹⁶

A 2008-as válság hatására néhány ország (pl.: Görögország, Portugália) az Uniótól kapott olyan segítséget, amely megakadályozta az összeomlásukat. Emiatt önmagában a gazdasági krízis egyes szereplőinek

¹² Palmer, Harvey – Whitten, Guy: Government Competence, Economic Performance and Endogenous Election Dates, In: Electoral Studies 19., 2000. 413–426., 418.; Sanders 2007. 277.

¹³ Evans 2004. 130-133.

¹⁴ Sanders 2000. 279.

¹⁵ Sanders 2000. 279.

¹⁶ Lewis-Beck – Lobo 2017. 610 – 611.

okolhatósága a felelősségi határok elmosódása miatt nehezebbé válik.¹⁷ Mindenesetre a gazdasági válságok felerősítik a gazdasági szavazást, és ugyanúgy nagy nyomást helyeznek az éppen hivatalban lévő kormányokra.¹⁸ Ez esteben is megmarad a jutalmazás-büntetés szabály követése, erőssége azonban a többszintű, sokszereplős gazdasági krízis miatt gyengülhet.

A gazdasági szavazás eddigi mérésekből származtatott elméleti kerete azonban kérdések sora előtt áll, így az eddig ismert keret esetleg bővítésére szorulhat. Első ilyen kérdés: mit tehet a globalizáció a gazdasági szavazás eddig megismert „szabályaival”? Az államok egyre inkább integrálódnak a világgazdaságba, így egyes gazdasági körülmények felett nem biztos, hogy a kormány gyakorol fő kontrollt. Ebben az esetben hogyan alakulhat a kormány hibáztatása? Esetleg más nemzetközi szereplőket is megcéloznak a választók?¹⁹ Hellwig egy 2007-es kutatásában arra jutott²⁰, hogy ha az államok piaci integrálódnak a világgazdaságba, akkor a politikai/gazdasági eredmények miatti elszámoltathatóság homályosabbá válik az átlag választók számára. Nem lesz egyértelmű a kormány teljesítményének értékelése azokra vonatkozóan.²¹

A kérdés hasonló az Európai Unióval kapcsolatban is. Vajon az uniós állampolgárok a különböző gazdasági kondíciókért az uniós szervezeteket, szereplőket is célba veszik-e, vagy csak a hazai kormányokat büntetik vagy jutalmazzák azok negatív vagy pozitív megítélése alapján? Ezzel kapcsolatban például Hobolt és Tilley kutatása azt mérte, hogy az eurózónában nem lévő tagállamok szignifikánsan alacsonyabb felelősséget tulajdonítanak az uniós aktoroknak, míg a zóna tagjai magasabbat.²²

2. A gazdasági szavazás általános jellemzői

Mint ahogy már arra a fenti fejezetben is utaltam, a gazdasági szavazás irodalmában a munkanélküliségről és az inflációról alkotott választói szubjektív percepciók a legkiemelkedőbbek. Leginkább e két változóra

¹⁷ Lewis-Beck – Lobo 2017. 607.

¹⁸ Lewis-Beck – Lobo 2017. 622.

¹⁹ Stegmaier, Mary - Lewis-Beck, Michael - Park, Beomseob: The VP-Function: A Review, In: Arzheimer, Kai – Evans, Jocely – Lewis-Beck, Michael: Sage Handbook of Electoral Behaviour, New York, 2017. 585.

²⁰ Fejlett demokráciákban végezte a kutatást: Nagy-Britannia, Dánia, Franciaország, USA.

²¹ Hellwig, Timothy: Economic openness, policy uncertainty, and the dynamics of government support, In: Electoral Studies, 27. 2007. 772–786.

²² Hobolt, Sara - Tilley, James: Who’s in Charge? How voters attribute responsibility in the European Union In: Comparative Political Studies, 47., 2014. 795–819.

reagálva értékeli a kormány teljesítményét.²³ Azonban, e két makrogazdasági változóról az átlag választó által érzékelt percepciók nem mindig a valóságot tükrözik, ugyanis azokat megítélhetik rosszul is.²⁴

A kutatások eredményei tükrében a választó retrospektív módon, a múlt eseményeire reagál, és nem prospektív módon a jövőbeli várakozásokra. A különbség azonban e két mód között kicsi, és országonként eltérően mutatkozhat. Bár léteznek ellenpéldák a következő esetben is, de a legtöbb kutatási eredmény azt bizonyítja, hogy a választó inkább szociotropikus, vagyis a nemzet gazdasági helyzetének megítélése alapján szavaz, és nem egocentrikusan („*pocketbook*”²⁵), a saját gazdasági helyzetének értékelését alapul véve. A szavazók ugyanakkor hajlamosabbak a gazdaság állapotáról szóló negatív hírekre reagálni, mint a pozitívabbakra. Ezek az eredmények azonban sokszor instabilak nemcsak országközi elemzésekben, de akár egy országon belül más időkben is.²⁶

A fenti eredmények és elméletek ugyanakkor nem újkeletűek. Már Key V.O. az 1966-ban megjelent könyvében megállapította, hogy a választók büntetik vagy jutalmazzák az inkumbens kormányt annak (gazdasági) tettei alapján.²⁷ Anthony Downs alapműnek számító könyvében is utal arra a retrospektív viselkedésre, amelyben a választó visszatekint a hivatalban lévő kormány teljesítményére, majd kikalkulálja, hogy az ellenzék kormányzása ellenesetben mekkora hasznot hozott volna számára, és választáskor rendszerint azt az alternatívát választja, amellyel a leginkább jól jár, leginkább maximalizálja a saját hasznát.²⁸ Morris Fiorina is hangsúlyozza az 1981-ben kiadott munkájában, a fenti eredményekkel és elméletekkel összhangban, hogy a választók inkább az eredményekkel, és nem a politikákkal foglalkoznak, alapvetően visszatekintenek az időben.²⁹

A gazdasági szavazás jellemzőinél érdemes megemlíteni a gazdasági szavazót manipulálni képes médiát is. Ahogy említettem, a választó hajlamosabb a negatív hírekre fókuszálni a pozitívabbakkal szemben. Mutz – Kim szerzőpáros kiemeli, hogy a média hajlamos felerősíteni a negatív

²³ Sanders 2000. 280.

²⁴ Paldam, Martin – Nannestad, Peter: What do voters know about the economy? A study of Danish data, 1990–1993, In: Electoral Studies 19., 2000. 363 – 391. 390.

²⁵ Ezt a szakirodalom „*pocketbook*” szavazásnak is nevezi, mikor az egyén saját anyagi helyzetét nézi elsősorban.

²⁶ Lewis-Beck – Paldam 2000. 114 - 115.

²⁷ Key, V.O.: The Responsive Electorate. Harvard University Press, 1966. 61.

²⁸ Downs, Anthony: The Economic Theory of Democracy, Harper and Row, New York, 1957. 49-50.

²⁹ Fiorina, Morris: Retrospective Voting in American National Elections, Yale University Press, 1981. 7-8.

gazdasági híreket, hogy vonzza a figyelmet³⁰, és a választó hajlamosabb a gazdasági helyzetet felértékelni, ha saját pártjának képviselőjét látja nyilatkozni arról, és leértékelni, ha az ellenzékiét.³¹ Szerintük – ezzel valamennyire alátámasztva a retrospektív-prospektív szavazás kérdését – a tömegmédiá nehezebben befolyásolja a már megszerzett tapasztalatokat vagy informális tudást (esetleg elbizonytalaníthatja azokat), és ezért is lehetnek a retrospektív hatások erősebbek a jövőbe tekintő értékelésekkel szemben.³²

Ezen felül, maga „*a politikai diszkurzus mint közvetítő változó az objektív gazdaság és a politikai preferenciák között*” mindenképp jelentős befolyással bír a választópolgárokra. Ez esetben a politikusok képesek megváltoztatni a választók gazdasági állapotról való gondolkodását,³³ esetleg meggyőzni őket egyes gazdasági kondíciók létjogosultságáról.³⁴

III. Hogyan kutatják a gazdasági szavazást? – kérdőíves változókon és makrogazdasági alapon létező módszertan

A gazdasági szavazás jelenségének kutatását két fő irányból közelíthetjük meg. Az egyik a makrogazdasági mutatók változásából vezeti le az eredményeket, a másik a különböző kérdőívekben lévő, a válaszolóknak a gazdaság kondíciójával kapcsolatos szubjektív megítéléseiket vizsgáló kérdésekből, változókból von le következtetéseket. Mind a két módszertannak van előnye és hátránya is. A kritika azonban mérvadóbb. A makroszintű kutatások kritikusai az ökológiai tévkövetkeztetés miatt támadják ezt az opciót, illetve hangsúlyozzák, hogy azokból nem derülnek ki a válaszolók valódi gondolatai a gazdaságról. A kérdőíves módszertan kritikusai leginkább a kérdőíves módszer mérési hibái miatt aggódnak.³⁵ Azokra a kérdésekre ugyanakkor, ahogy a választó az elmúlt hónap vagy negyedév gazdasági eseményeire reagál, vagy esetleg létezik-e valamilyen struktúra ezekkel kapcsolatban a választók fejében, a

³⁰ Mutz, Diana and Eunji Kim, Eunji: Economic Voting in a New Media Environment: Preliminary Evidence and Implications, In: Arzheimer, Kai – Evans, Jocely – Lewis-Beck, Michael: Sage Handbook of Electoral Behaviour, New York, 2017. 737.

³¹ Mutz – Kim 2017. 736. Fontos megjegyezni, hogy a szerzőpáros az amerikai médiáról beszél, és onnan von le következtetéseket.

³² Mutz – Kim 2017. 738-739.

³³ Erre példaként szolgált az 1980-as évekbeli tatcher-i kormányzás, amikor a hatalom meggyőzte a választókat, hogy a munkanélküliség szükséges rossz volt a gazdaság újbóli fellendítéséhez.

³⁴ Sanders 2000. 278.

³⁵ Lewis-Beck – Lobo 2017. 622.

kérdőíves gazdasági változók tudnak jobb választ nyújtani.³⁶ A két irány egy modellben történő alkalmazására is volt már azonban példa.

1. A kérdőív-alapú kutatási megközelítés – Lewis-Beck idealizált modellje

Michael Lewis-Beck amerikai professor emeritus és számos szerzőtársa a következő vagy ahhoz hasonló modell alapján dolgozza fel a *survey* adatokat a gazdasági szavazás méréséhez. A kutatási kérdések mindig a következő dimenziókba rendeződnek: személycentrikus vagy kollektív érdekeket néz-e a választó; retrospektív vagy prospektív módon történik-e a szavazás, esetleg a kognitív vagy az érzelmi oldal az erősebb.³⁷

A kérdésekre adott válaszokat, tehát a gazdasági szavazás alapvető jellemzőit, a korábbi fejezetekben ismertettem.³⁸

Lewis-Beck a nagyobb nyugati demokráciák (Nagy-Britannia, Franciaország, Németország, Olaszország, Spanyolország és az Egyesült Államok)³⁹ vizsgálatakor a következő modellt, illetve modelleket alkalmazta tanulmányaiban a gazdasági szavazás leírására.⁴⁰ Az alábbi modell kiindulópont, a vizsgálandó gazdasági változókat mutatja. Későbbi finomításai ebből alakultak tovább.⁴¹

$$V^{42} = f(X_1, X_2, X_3, X_4, X_5, X_6)$$

A modellben minden X változó egy-egy gazdasággal kapcsolatos kérdést takar a kérdőívben, amely a választóknak/válaszolóknak a gazdaság állapotával kapcsolatos érzéseire, megítéléseire kérdez rá. Ezek a gazdasági kérdésekkel és érzésekkel kapcsolatos változók azok a gazdasági tényezők, amelyek a gazdasági megfontolásokon alapuló szavazatra, szavazási szándéokra hatnak (V)⁴³.

Ezek a következők lehetnek:

³⁶ Lewis-Beck, Michael S.: Comparative Economic Voting: Britain, France, Germany, Italy, In American Journal of Political Science 30(2)., 1986. 317.

³⁷ Lewis-Beck 1986. 317.

³⁸ Fontos hozzátenni, hogy a kutatási eredmények leginkább a fejlett demokráciákban lévő mintázatot mutatják. Eltérések azonban vannak.

³⁹ Lewis-Beck 1990. 5.

⁴⁰ A szerző az Eurobarometer kérdéseit hívta segítségül, és annak alapján is vázolta a modellt.

⁴¹ Lewis-Beck 1990. 56.

⁴² Leginkább az a kérdés mutathatja ezt a változót, hogy ha holnap/vasárnap lennének a választások, az egyén kire szavazna (Lewis-Beck 1986. 318.), vagy a kérdőívekben fellelhető másik klasszikus kérdés: kire szavazott a válaszoló az utolsó választáson.

⁴³ Lewis-Beck 1990. 44-45.

– személyes retrospektív változók, amelyek főként azt nézik, hogy az egyén milyennek érzékeli saját pénzügyi helyzetét, háztartása változásait az elmúlt időszakban (X_1), illetve a kormány intézkedései milyen irányban befolyásolták az egyén személyes gazdasági helyzetét az elmúlt időszakban⁴⁴ (X_2);

– kollektív retrospektív változók, melyek azt mutatják, hogy az egyén szerint hogyan változott az ország általános gazdasági állapota az elmúlt időszakban (X_3); illetve, hogy a kormány vagy annak politikái hogyan hatottak a nemzet általános gazdasági állapotára (és például a munkanélküliségre) (X_4);

– kollektív prospektív változó, ami az egyénnek az általános gazdasági helyzet jövőbeli irányára vonatkozó megítélését mutatja (X_5);

– kollektív retrospektív affektív változó, amely az egyénnek a kormány gazdasági intézkedéseivel kapcsolatos dühét/haragját méri (X_6)⁴⁵.

Eredményei bizonyították, hogy az egyéni gazdasági helyzet változása szinte semmilyen hatással nincs a gazdasági szavazásra a legtöbb esetben, így a későbbiekben ezt a hipotetikus modelljéből kivette.⁴⁶

Viszont, a modellbe alapvetően más változókat is belevont.⁴⁷ A gazdasági kérdések körét is tovább bővítette a kormánynak az egyén munkával kapcsolatos biztonságérzetére (X_7), az inflációra (X_8) és a munkanélküliségre (X_9) gyakorolt hatásával.⁴⁸ Ezek mellé felsorakoztatta a társadalmi csoport-hovatartozást (munkásosztály – középosztály: Z_1), a vallásosságot (Z_2) és a pártosságot (az egyén önmeghatározása a bal-jobb skálán: Z_3) mérő változókat is⁴⁹.

$$V=f(\text{gazdasági változók } X_1\text{-}X_9, \text{ törésvonalak, ideológia})^{50};$$

A szerző szerint a nyugat-európai vizsgált országokra lefuttatott modellek alapján a gazdasági szavazási szándék kifejezésére (V) a következő egyenlet írható fel:

⁴⁴ Az időszak 12 hónapot jelent. A kérdések úgy kezdődnek: Ön szerint, hogyan változott/hogyan fog változni ... az elmúlt/a következő 12 hónapban?

⁴⁵ Az érzelmi változók között a haragnak volt a legerősebb hatása. A kérdőívek azt a kérdést teszik fel, hogy szokott-e a válaszoló, és ha igen, milyen gyakran haragot érezni azzal kapcsolatban, ahogy az állam a gazdaságot menedzseli. (Lewis-Beck 1986. 323.)

⁴⁶ Lewis-Beck 1990. 77.

⁴⁷ Lewis-Beck 1990. 60., 91.

⁴⁸ A kérdések leginkább arra kíváncsiak, hogy a válaszoló szerint a kormány gazdasági intézkedései az elmúlt egy évben jó, rossz, esetleg semmilyen hatást nem gyakoroltak az árakra vagy a munkanélküliségre. (Lewis-Beck 1986. 321.)

⁴⁹ Lewis-Beck 1990. 60., 90.

⁵⁰ Saját kiegészítés, Lewis-Beck (1990) könyvében ábrázolt egyenlet alapján.

$$V=f(X_2-X_6;Z_1-Z_3)$$

$$V=a_1+b_2X_2+b_3X_3+b_4X_4+b_5X_5+b_6X_6+c_1Z_1+c_2Z_2+c_3Z_3+e^{51}$$

Az egyenletben a különösebb magyarázó erővel nem rendelkező egyéni gazdasági helyzet (X1) megítélése nem szerepel, minden más gazdasági kérdésre adott válasz – a vallásosság, a csoport-hovatartozás és pártidentitás mellett – igen. Ugyanakkor, az elmélet nem mondja azt, hogy az egyén saját pénzügyi helyzetével kapcsolatos megítélései nem játszhatnának valahol, valamikor fontos és szignifikáns szerepet a szavazási szándék befolyásolásában.⁵² A szerző szerint a leginkább makrogazdasági állapotokra kérdező változók (X7-X9) a kormány a gazdaságra tett múltbéli hatásainak választói megítélését magyarázza (X4), így azok inkább azon a változón keresztül jelennek meg a fenti egységesített modellben⁵³:

$$X_4 = f(X_1-X_3, X_6-X_9, Z_1-Z_3)$$

Kutatásai folyamán a gazdaság állapotával kapcsolatos megítélések olykor erősebb hatást gyakoroltak az egyén választói szándékára, mint más változók. Lewis-Beck rámutat arra, hogy pl.: Nagy Britanniában a pártosság kérdése gyengébb hatással bír, mint a gazdasági változó. Németországot tekintve ez a két tényező közel azonos befolyással rendelkezik a választói döntésre. A gazdasági kérdések a legtöbb elemzésében viszont erősebb hatást gyakoroltak a szavazók pártválasztási szándékára, mint az osztály-hovatartozás és vallásosság változója.⁵⁴

A pártosság szerepe azonban további kérdést intézett a szakirodalomban a gazdaságnak a szavazásra mért valódi hatásáról. Ugyanis nem egyértelműen eldöntött, hogy az egyén gazdaságról alkotott percepciói exogén hatások-e, vagy valamilyen mértékben a pártidentitás mérőeszközei.⁵⁵

Az elvégzett kutatások alapján a szerző a következő képpel ábrázolja a gazdasági szavazás irányait:

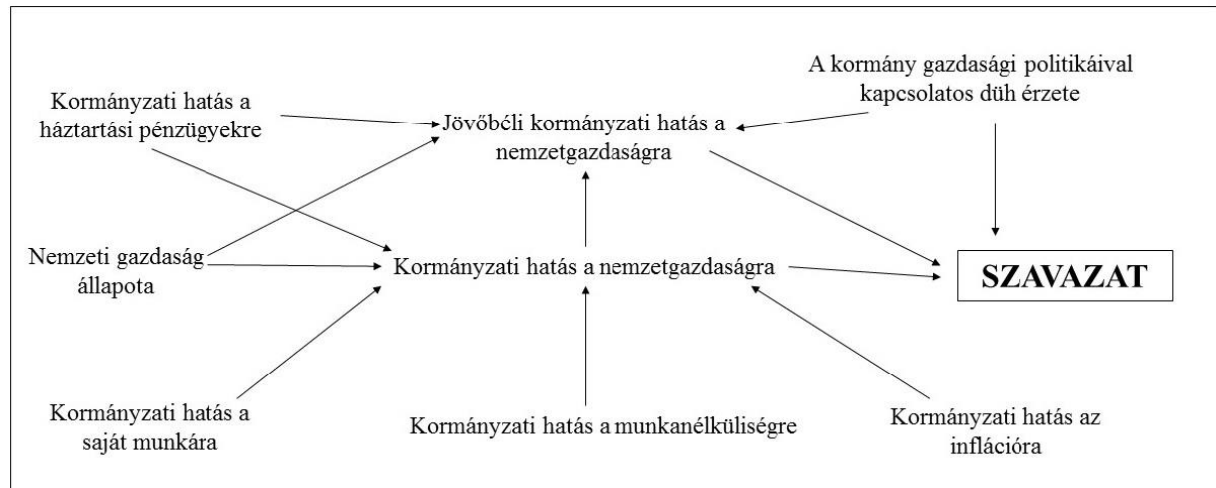
⁵¹ A modell a következő változókkal működik; az új változók esetében (0=középosztály, 1=munkásosztály; vallásosság: 1=igen, 2=nem; 3=ateista; ideológiai önmeghatározás egy 10 fokú skálán; e: a hiba, illetve mindaz, ami magyarázhatja a modellt, de nem használt változók; b és c az együttthatók

⁵² Lewis-Beck 1990. 90-91.

⁵³ Lewis-Beck 1990. 91.

⁵⁴ Lewis-Beck 1986. 315.

⁵⁵ Lewis-Beck – Lobo 2017. 614.

1. ábra: Gazdasági szavazás Lewis-Beck elméletében⁵⁶

Saját szerkesztés; az eredeti lefordítása

A szerző ábrájának értelmében a gazdasági alapú szavazatra a kormány a nemzetgazdaságra gyakorolt jelen és jövőbeli hatása, illetve az állampolgároknak a kormány gazdasági politikáival kapcsolatos düh érzete gyakorol hatást. A nemzetgazdaságra vonatkozó kormányzati hatás (akár a múltbeli megítélés alapján) a szavazatra gyakorolt hatásával mindenképp kiemelkedik, hiszen azt olyan további elemek befolyásolják, mint az inflációra, az egyén saját munkahelyére, a nemzeti gazdaság állapotára, az egyén saját pénzügyi helyzetére és a munkanélküliségre gyakorolt hatások (de legalábbis, mit gondolnak ezekről az elemekről a választók). A nemzetgazdaság állapota, az egyén pénzügyi helyzete, illetve a választópolgárok egyes gazdasági intézkedésekkel kapcsolatos elégedetlensége a kormány jövőbeli gazdaságpolitikai megítélésére is hatással van, és ez a jövőre vonatkozó értékelés direkt módon befolyásolja a jelenbeli szavazást.⁵⁷

2. A Szavazat/Népszerűség-függvény (Vote/Popularity Function)

A kérdőíves módszertan mellett a makrogazdasági változók alapján mérő kutatási irányt és elméletet „magyarosan” a szavazat/népszerűség-függvénynek (vote/popularity function, továbbiakban SZ/N-függvény)

⁵⁶ Lewis-Beck 1990. 93.

⁵⁷ Lewis-Beck 1990. 92-93. A táblázat részben saját értelmezés; a hatások bemutatása a modellek értelmében történt. Nem tartalmazza az osztály, a vallás és az ideológia tényezőket.

nevezzük. A függvény a makrogazdasági mutatókban bekövetkező változások hatását mutatja a kormány vagy párt támogatottságra.⁵⁸

Beszélhetünk külön szavazat függvényről, amely a gazdasági állapot és az egyéb változók változásai következtében a kormányra leadott szavazatszám változását magyarázza. Továbbá szó lehet úgynevezett népszerűség függvényről, amely a gazdasági és egyéb változások miatt bekövetkezett kormánynépszerűségi (vagy párt) változásokat mutatja. Mindkettő lényegében ugyanaz, és Paldam ezért is nevezi ezeket egyben szavazat/népszerűség függvénynek.⁵⁹ A különbség mégis annyi, hogy az előbbi ritkábban, csupán választásokkor használható, az utóbbi mérése a viszonylag rendszeres közvéleménykutatásokból nyert adatokkal akár havi rendszerességgel megtörténhet.⁶⁰

Az SZ/N-függvény keretében készült számos kutatás sok ellentmondásos eredményt produkált, ezzel instabillá téve, sokszor megkérdőjelezve a modellt.⁶¹ Eredmények egy részét a gazdasági szavazás jellemzői című fejezetemben már vázoltam: a gazdasági szavazás inkább szociotropikus és retrospektív: a választók a negatív hírekre, illetve a makrogazdasági változók közül az inflációra és a munkanélküliségre reagálnak leginkább. Az eredmények instabilak, országonként és országon belül is, és különböző időkben a gazdasági szavazás más-más erősségét mutatják.⁶²

A modell azonban a fentiek mellett a következő specifikus jellemzőkkel egészülhet ki⁶³:

- az infláció és a munkanélküliség mellett a növekedésre is reagálhat a választó;
- a szavazat és népszerűség függvény alapvetően ugyanaz, mégis, a népszerűség függvény valamennyivel jobban magyaráz;
- a gazdasági változások a szavazásban bekövetkező változás egyharmadát képesek magyarázni.⁶⁴

Az SZ/N-függvény egy részét alkotják csak a makrogazdasági változók. A modell beépít és számol bizonyos politikai eseményekkel is, amelyek a kormány és/vagy párt népszerűségének változását

⁵⁸ Paldam, Martin: How Robust is the Vote Function?: A Study of Seventeen Nations over Four Decades, In: Norpoth, Helmut: Economics and Politics: The Calculus of Support, University of Michigan Press, 1991. 9.

⁵⁹ Paldam 1991. 9.

⁶⁰ Stegmaier – Lewis-Beck – Park 2017. 584.

⁶¹ Lewis-Beck – Paldam 2000. 114 – 115.

⁶² Lewis-Beck – Paldam 2000. 115.

⁶³ Lewis-Beck – Paldam 2000. 114 – 115.

⁶⁴ Lewis-Beck – Paldam 2000. 115.

magyarázhatják.⁶⁵ Paldam a következőképpen írta fel az SZ/N-függvény makromodelljét⁶⁶:

$$\Delta C_t = \{a_1 \Delta u_t + a_2 \Delta p_t + \dots\} + [c_1 D_t^1 + c_2 D_t^2 + \dots] + \epsilon_t^{67}$$

A modell azt mutatja, hogy a függő változóra, vagyis a kormány (párt) népszerűségében vagy szavazatában bizonyos idő alatt (ΔC_t) bekövetkező változásra milyen független gazdasági – azon belül is elsősorban a munkanélküliség (u - unemployment) és infláció (p - price rise) – és milyen politikai (D) változók voltak hatással. A modell ebben a formában leegyszerűsített, ugyanis a kormány népszerűségbeli változását magyarázó faktorok közé számos más elem is beemelhető (a pontok ezt jelzik). Az elmélet továbbá számol minden olyan, a modellbe nem bevont tényezővel és hibával, amely befolyásolhatja a szavazatarányt vagy a népszerűséget (ϵ). A függvényben szinte mindig szerepelnek a munkanélküliség és az infláció változói, mert ezek állapota mutathatja a legpontosabb pillanatképet egy kormány aktuális támogatottságáról, illetve a választók is e két faktorra képesek a leghamarabb reagálni.⁶⁸ Politikai változók leginkább politikai eseményeket, botrányokat, nemzetközi szerepvállalást, esetleg háborús veszteségeket vagy védelmi kiadásokat takarhatnak, legtöbbször *dummy* változóra kódolva.⁶⁹

Az elmélet sokszínű használatát mutatták a kezdeti vizsgálatok is. Goodhart és Bhansali⁷⁰ (1970) a brit kormányzati népszerűségről (1947-től) szóló kutatásukban az infláció és munkanélküliség változását használták a népszerűség mérésére. Eredményeik szerint a munkanélküliség és infláció szignifikánsan befolyásolta a kormányzati népszerűséget. Müller kutatása⁷¹ már eltért valamennyire az előzőtől. A szerző az elnöki támogatottságot (Trumantól Johnsonig) vizsgálta a munkanélküliség változójával, illetve az elnök nemzetközi eseményekben való részvételének hatásával (politikai változó). Eredményeiben arra jutott, hogy magas munkanélküliség az elnöki népszerűséget csökkenti. Kramer⁷² korai kutatásában a kongresszusi szavazatokat vizsgálta (1896 –

⁶⁵ Evans 2004. 129.

⁶⁶ Paldam 1991. 13.

⁶⁷ Az egyenletben az a és c betűk a koefficiensek, a magyarázó változók együttthatói. Paldam alapvetően az egyenlet első részét „ e -fractionnak”, a másik részét „ p -fractionnak” nevezi (gazdasági és politikai rész). A politikai részben a változók legtöbbször *dummy* változóként szerepelnek, és maga e rész sokszor bizonytalan, instabilitást okoz. Paldam 1991. 13.

⁶⁸ Paldam 1991. 13.

⁶⁹ Stegmaier – Lewis-Beck – Park 2017. 588.

⁷⁰ Goodhart, C – R. Bhansali: Political Economy, In: Political Studies, 18., 1970. 43-106.

⁷¹ Mueller, John: Presidential Popularity from Truman to Johnson, In: American Political Science Review, 64., Issue, 1970. 18-34.

⁷² Kramer, Gerald: Short- Term Fluctuations in US Voting Behaviour, 1896 – 1964, American Political

1964). Gazdasági szempontból a bevételt, az inflációt és a munkanélküliséget elemezte, politikai szempontból az inkumbenciahatást, vagyis, hogy egy párt jelöltje önmagában profitál abból, hogy a „győztes” pártból érkezik. A szerző eredményei szerint azonban csak a bevételnek volt hatása a népszerűsége, az inflációnak és a munkanélküliségnek nem.⁷³ Később átdolgozta a modelljét Goodmannel, és abban már minden gazdasági változó szignifikáns eredményt mutatott.⁷⁴ Paldam és Nannestad Dániában tesztelt SZ/N modellje is a munkanélküliség és az infláció befolyását erősítette meg a támogatottság tekintetében.⁷⁵

Paldam 1991-es tanulmányában, miután tizenhét fejlett demokráciában megvizsgálta a modell erejét és hatását, a fent bemutatott jellemzőkkel összhangban rámutat az elmélet instabilitására. Egyes országokban és egyes időkben eltűnik a modell hatása, más országok és időszakok esetében pedig szignifikáns magyarázó erővel bír. Hangsúlyozza ugyanakkor, hogy ettől függetlenül magának az elméletnek a használata sok más elméletben és bizonyos elemzésekben fontos szerepet játszik.⁷⁶

A modell tehát sokszor működik és szignifikáns lehet a népszerűség vagy a szavazatváltozások magyarázatára, sokszor nem használható. Paldam szerint vagy jobb mikroelméleteket kell gyártani, vagy sokkal szisztematikusabban kell vizsgálni azokat az időszakokat, amikor az elmélet helytálló és magyaráz, és azokat, amikor nem. Javasolja a jobb és pontosabban mérni képes politikai eseményekről szóló indexek építését, amelyek a gazdasági változókkal együtt jobban magyarázhatják a hatást, és csökkentik az elmélet instabilitását.⁷⁷ Manapság a modellt sűrűn használják választási előrejelzések készítésében is.⁷⁸

3. A gazdasági szavazás lehetséges ösztönzői⁷⁹

A korábban leírt felelősség és jutalmazás–büntetés elméletét alkalmazva a választó egyszerűen a vélt vagy valós rossz gazdasági kondíciókért az

Science Review, 65., Issue 01, 1971. 131-143.

⁷³ Evans 2004. 126 – 128.

⁷⁴ Lewis-Beck 1990. 27.

⁷⁵ Paldam – Nannestad 2000. 363–391.

⁷⁶ Paldam 1991. 26.

⁷⁷ Paldam 1991. 29.

⁷⁸ Stegmaier – Lewis-Beck – Park 2017. 599.

⁷⁹ Fontos megjegyezni, hogy a szerzők leginkább az inkumbens párttól való elfordulás keretében vagy támogatásában hozták fel a fejezetben tárgyalt eseteket, nem kimondottan, mint ösztönzői a gazdasági szavazásnak. Tekintve, hogy az inkumbens megítélése a gazdasági szavazás alapja, így végül ösztönzőknek is felfoghatóak.

éppen hivatalban lévő pártot vagy kormányt bünteti azzal, hogy elfordul tőle. Viszont annak meghatározása, hogy a felelősség kit terhel valójában a rossz gazdasági állapotokért, számos intézményi változó miatt nem mindig egyszerű, ezért a gazdasági megfontolások alapján történő szavazás nehezebbé válik, esetleg meg sem történik. Ugyanis a gazdaság menedzselése, illetve a gazdasági szempontú döntéshozatal és a felelősség közötti viszony nem mindig átlátható a különböző intézményi környezetekben.⁸⁰

A „felelősség átláthatósága” (*clarity of responsibility*) elve szerint ugyanis egy ország aktuális politikai berendezkedésében minél jobban látható a választó számára a különböző politikai szereplők közötti felelősségmegosztás, annál valószínűbb a gazdasági szavazás jelensége. Abban az esetben, ha a politikai aktorok közötti felelősségmegosztás nehezen észrevehető, esetleg nem egyértelmű, a gazdasági szavazás nem motivált. Vannak olyan politikai berendezkedések, ahol koalíciós kormány hoz döntéseket, kétkamarás parlament szavaz a javaslatokról, esetleg az ellenzék erős politikabefolyási kompetenciákkal bír, így ezekben a berendezkedésekben a választók számára nem válik feltétlenül egyértelművé, hogyan oszlik meg a felelősség a pártok, a kamarák, esetleg a kormány-ellenzék között a gazdasági döntések meghozatalakor. Nem tud egyértelmű felelőst megjelölni a rossz gazdasági helyzet miatt, így gyengül a gazdasági szavazás motivációja.⁸¹ Sanders szerint ebben az esetben a jutalom-büntetés tézis nem is létezhet, hiszen a szavazóknak nincs motivációjuk döntésük meghozatalát gazdasági szempontokra helyezni.⁸² Vagyis, minél „egyszerűbb” (egykamarás parlament, erős nem koalíciós kormány, gyenge ellenzék, stb.) a politikai berendezkedés, minél pontosabban látható, kit terhel a felelősség, annál valószínűbb a gazdasági szavazás.

A felelősség átláthatósága elvéhez nagyon hasonló a „*targetálás* elve” (*target size approach*), amely abban különbözik az előzőtől, hogy a választóknak nem elég a politikai rendszer szintjeit látni, azt is tudniuk kell, hova helyeződik a hangsúly döntéshozatalakor, felelősség szempontjából ki emelkedik ki, kire eshet a fókuszuk értékeléskor. A politikai mező folyamatosan változik, új eliteket, új politikai szereplőket, változó koalíciós kormányzati összetételt hozhatnak az egyes választások. A választónak nem csak a formális politikai intézményrendszert kell ismernie, hanem azt is látnia kell, hogy ezen belül milyen szereplők között

⁸⁰ Anderson, Christopher: Economic voting and political context: a comparative perspective, In: Electoral Studies, 19(2), 2000., 151-170. 152-153.

⁸¹ Anderson 2000. 153-154.

⁸² Sanders 2000. 277.

milyen mértékben oszlik meg a felelősség. Minél inkább egyértelmű az egyén számára, melyik párt nagyobb és bír jelentősebb befolyással a döntéshozatalban vagy a politikacsinálásban, melyik pártnak van nagyobb lehetősége a végeredmény alakításában, annál nagyobb eséllyel szavazhat gazdasági szempontokat figyelembe véve.⁸³ Elnöki rendszerekben, ahol *„egy ember tölti be a legmagasabb hivatalt, a választók egyszerűen beazonosíthatják, hogy ki a felelős az ország ügyeinek állapotáért. Ezekben a rendszerekben a gazdasági szavazás erősebb lesz olyan országokhoz képest, amelyekben több pártból álló koalíciós kormányok vannak.”*⁸⁴

Más megközelítés szerint minél több egy országban az életképes alternatívák, az effektív pártok száma, annál valószínűtlenebb, hogy a választó otthagya makrogazdasági megfontolások miatt az inkumbens pártot. Kevesebb alternatíva, kisebb számú effektív párt nagyobb átláthatóságot eredményez, és a választó nagyobb valószínűséggel hasonlítja őket össze az inkumbens párttal a gazdasági kalkulációkat tekintve.⁸⁵

Ugyanakkor, ahogy már korábbi fejezetben is említettem, a választó rossz gazdasági körülmények ellenére sem hagyja el az inkumbens kormányt és pártot, ha nem bízik a „rivális” (tehát egyéb alternatíva) gazdaságmenedzselési kompetenciáiban.⁸⁶

A gazdasági szavazásra való ösztönzőket az alábbi táblázat összesíti.

⁸³ Anderson 2000. 154-155.

⁸⁴ Stegmaier – Lewis-Beck – Park 2017. 584-858.

⁸⁵ Anderson 2000. 155-156.

⁸⁶ Sanders 2000. 279.

2. ábra: A gazdasági szavazás lehetséges ösztönzői

Intézményi változók	Gazdasági szavazásra gyakorolt hatása
Egyszerűbb politikai rendszer – egyértelmű felelősségmegosztás (pl.: egykamarás törvényhozás; nincs koalíciós kormány; gyenge ellenzéki politikabefolyásoló kompetencia, stb.)	↑
Bonyolultabb politikai rendszer – bonyolultabb felelősségmegosztás (pl.: kétkamarás törvényhozás; koalíciós kormány; erős ellenzék; gyenge pártkohéziók stb.)	↓
Befolyásoló politikai aktorok, pártok „megtalálása”	↑
Valódi alternatívák, effektív pártok magas száma	↓
Valódi alternatívák, effektív pártok alacsony száma	↑
Bizalom a rivális gazdaságvezetési kompetenciáiban	↑
Bizalmatlanság a rivális gazdaságvezetési kompetenciáiban	↓

Saját készítés⁸⁷

A táblázat szigorúan belpolitikai állapotokban, a klasszikus kormány-ellenzék dichotómiában gondolkodik. Az elméleti keret összefoglalójában azonban számos olyan kérdést is felvettem, amelyek pontosan a felelőség átláthatóságának elvét, illetve a döntéshozatalban szereplő kiemelkedő és befolyásosabb aktorok megtalálását forszírozza. A globalizáció miatt egy állam piacának világpiacra történő integráltsága, az állam nem kizárólagos kontrollja egyes gazdasági kondíciók felett, esetleg az EU miatti többszintes döntéshozatal elhalványítja a felelősségi határokat az egyes szereplők között. A fenti elméletet megragadva, ha a választó számára nem egyértelmű a felelős „személye”, akkor kevésbé lesz motivált gazdasági alapon szavazni. Tehát egy állam világpiaci integráltsága, akár az EU, méginkább az eurozónai tagság a gazdasági szavazás jelensége ellen hathat. Érdeemes ugyanakkor eljátszani gondolatban a lehetőséggel, hogy az új szereplős, többszintes felelősségmegosztással rendelkező kontextus esetleg kitágíthatja a gazdasági szavazás elméleti keretét, és különböző, újabb hatásokat

⁸⁷ Anderson 2000, Sanders 2000; illetve Kiewiet, Roderick: Economic Retrospective Voting and Incentives for Policymaking, In: Electoral Studies 19., 2000., 427–444 tanulmányai alapján

felismerve bővítheti a gazdasági szavazói modellek erősségét, főként, ha rendkívüli idők alatt mérettetnek meg.

Ha a magyar politikai intézményi kontextusra tekintek, úgy vélem, a hazai gazdasági szavazásnak megvannak az ösztönzői: a magyar törvényhozás egykamarás, nincs lényegében koalíciós kormányzás, a parlamentben a legnagyobb politikaformálási erővel bíró párt kiléte egyértelmű, az ellenzéki „riválisok” száma viszonylag alacsony, akik ráadásul komolyabb döntésbefolyásoló erővel sem rendelkeznek.⁸⁸

4. Az eltérő gazdasági szavazás okai

Az elméleti áttekintés teljessége végett néhány ok megvilágításával a gazdasági szavazás mérésében tett különbségekről is fontosnak tartok írni.

A gazdasági szavazás országonként, időnként és még akár országon belül egyes országrészek között is eltérhet.⁸⁹ Ennek egyik fő oka, hogy a gazdaság és a szavazat közötti kapcsolat sokszor bizonytalan. Egyrészt előfordulhat, hogy tévedések vannak a mérésben, nem mindegy, hogy a kérdőíves kutatást egyáltalán milyen körülmények között végezték, másrészt a megkérdezettek összetételén is sok múlhat. A modell meghatározottsága is lehet téves, hiszen nem mindig egyértelmű, milyen gazdasági helyzetnek milyen kontextusban van hatása.⁹⁰

A fentiek leginkább technikai jellegű megközelítések voltak, azonban – ahogy azt Lewis-Beck és Paldam szerzőpáros is hangsúlyozta főleg a SZ/N-függvénnyel kapcsolatban –, a gazdasági szavazás vizsgálatának eredményei főként két dimenzióban okoznak különbségeket és ellentmondásokat. Az egyik ilyen a retrospektív vagy prospektív, a másik a szociotropikus vagy egocentrikus dimenzió.⁹¹ Racionális elméletek azt sugallanák, hogy az egyén saját pénzügyi helyzetével jobban törődik, mint a nemzet gazdasági állapotának egészével, és alapvetően nem a múltra alapozza elvárásait, hanem jövőorientált elvárásokat tesz. A kutatások eredményei értelmében azonban a választók inkább a nemzetgazdasági állapot egészét nézik, és az elmúlt teljesítmény alapján határozzák meg elvárásaikat, tehát szociotropikus és retrospektív szavazók a gazdasági kondíciók értékelésével kapcsolatban. Evans e két dolgot paradoxonnak nevezi, hiszen a racionalitás nevében a választóknak éppen ellenkezőleg

⁸⁸ Magyarország politikai/intézményi berendezkedéséről lásd bővebben: <https://www.kormany.hu/hu/mo>, illetve Körösnéyi András (szerk.): A magyar politikai rendszer – negyedszázad után. Osiris, Budapest, 2015.

⁸⁹ Evans 2004. 125.

⁹⁰ Evans 2004. 126.

⁹¹ Lewis-Beck – Paldam 2000. 119-118.

kellene viselkedniük, és nem irracionálisan.⁹² Főleg korábbi brit és dán adatokon végzett kutatások azonban bizonyították a fent állítottak ellenkezőjét is. Alapvetően minimális a különbség a retrospektív és prospektív értékelések között, csupán a retrospektívak jobban használhatóak a választók számára.⁹³

Paldam és Nannestad dániai adatokon végzett kutatásai (1990-1993) például az egocentrikusabb választói viselkedést bizonyították.⁹⁴ Ugyanakkor az ellentmondás folyamatosan fennáll. Stubager és szerzőtársai egy 2014-es tanulmányban arra a konklúzióra jutottak, hogy a dán választók is ugyanolyanok, mint európai társaik: a nemzetgazdaság számít jobban.⁹⁵

Ahhoz, hogy valaki saját pénzügyi állapotának megítélése alapján szavazzon inkább, vagyis „*pocketbook*” szavazó legyen, olyan tényezők kísérhetik a választót, mint az erős jóléti állam szerepéről alkotott elképzelése. Nannestad és Paldam hozzátette a dániai példát tekintve, hogy a dán polgárok az egyéni pénzügyi állapotért a kormányt tartják felelősnek. Így a kormányt hibáztatják, ha az nem képes megvédeni őket bármiféle gazdasági következménnyel szemben.⁹⁶ Singer és Carlin szerzőpáros érve ezzel szemben azt mondja, hogy az egocentrikusabb szavazás az olyan szegényebb országokban lehet jelentős, ahol a szegény választópolgároknak azok az erőforrásaik sincsennek meg, amelyekkel a saját pénzügyeik kisebb ingadozásait kezelni tudnák, illetve olyan fejlődő demokráciákban lehetséges, ahol a szavazatvásárlás szempontjából különböző politikai elitek által mozgósított szegényebb választót is a saját stabil vagyoni helyzete foglalkoztatja.⁹⁷

A gazdasági szavazás eltérhet attól is, hogy jobb- vagy baloldali kormány vezeti-e az országot. Az eltérés alapja a már korábban bemutatott választói viselkedés azzal kapcsolatban, hogy a munkanélküliség miatt baloldali, az infláció miatt a jobboldali kormányt büntetik jobban. A gazdasági szavazás ösztönzőiről szóló fejezetben tárgyalt politikai rendszer komplexitásának függvényében is változhat a gazdasági szavazás mintázata: elősegítheti azt vagy meg sem történik.

⁹² Evans 2004. 134.

⁹³ Evans 2004. 134.

⁹⁴ Paldam - Nannestad 2000., Evans 2004. 139.

⁹⁵ Stubager, Rune - Botterill, Niels - Lewis-Beck, Michael - Nadeau, Richard: Scope conditions of economic voting: The Danish exception?, In: Electoral Studies, 34., 2014. 16–26.

⁹⁶ Nannestad, Peter - Paldam, Martin: It's the government's fault! A cross-section study of economic voting in Denmark, 1990/93, In: European Journal of Political Research, 28., 1995. 33–62.

⁹⁷ Singer, Matthew - Carlin, Ryan: Context counts: The election cycle, development, and the nature of economic voting, In: Journal of Politics, 75(3), 2013. 730–42.

A gazdaságról alkotott nézetek, illetve, hogy a választó a gazdaság mely elemeit nézi, különbözőek lehetnek. Ha az összes választó minden egyes gazdasági romlás után csökkentené a párt vagy kormány melletti szavazatát vagy szimpátiáját, akkor előbb-utóbb megszűnne a párt támogatottsága. Ez azonban mégsem történik meg, ugyanis, eltérők lehetnek azon gazdasági okok, amelyek alapján egy bizonyos választó megvonja a támogatását, a másik mégsem.⁹⁸ Emiatt kérdéses, hogy egyáltalán mi tekinthető jó gazdaságnak. Hiszen más-más választópolgár más állapotot tekint gazdaságilag ideálisnak. Egyes választók támogatnak bizonyos szakpolitikát (pl.: progresszív adózás), míg mások nem. A jó gazdaság állapotával kapcsolatban különböző álláspontok létezhetnek egy országon belül is.⁹⁹

Eredményekbeli különbségeket okozhatnak az országon belüli eltérő gazdasági helyzetű területi egységek (pl.: Angliában a posztháborús éveket követően a déli országrész magasabb szintű fejlődést mutatott, mint a korábbi területek, vagy Olaszországban, ahol északon és a központi részeken fejlődött a gazdaság, délen viszont stagnált).¹⁰⁰

Munkanélküliség egyes területeket máshogy érinthet, így ennek is eltérő hatása lehet a szavazatra. A magasabb munkanélküliségi rátával rendelkező területeken a munkanélküliség erősebb (politikai) hatást gyakorol a szavazatra.¹⁰¹ Lewis-Beck megemlíti Weaterford¹⁰² elméletét is, miszerint a munkásosztály a középosztályhoz képest jobban megszenvedti a gazdasági visszaeséseket.¹⁰³ Ezért önmagában az egyén társadalmi osztályhelyzete is okozhat különbségeket a gazdasági szavazás mintázatán.¹⁰⁴

Különböző időszakokban történő gazdasági szavazásra jó példaként szolgálhat a közép-kelet-európai országok rendszerváltás óta kialakult választói magatartásának mintázata. Bár ezek a különbségek nem arra fókuszálnak, hogy mikor, vagy mikor nem volt egy országban gazdasági szavazás, hanem arra, hogy milyen típusú gazdasági szavazás történt. Lippényi szerző társaival úgy látja, hogy e térség államainak meg kellett tanulniuk a szabad piac működését, és a választóiknak azt felismerni, hogyan befolyásolják a kormányzati politikák a szakpolitikákat. Amint egyre informáltabbá válnak, úgy fogják a kormányokat is mindinkább

⁹⁸ Evans 2000. 134.

⁹⁹ Stegmaier – Lewis-Beck – Park 2017. 601.

¹⁰⁰ Evans 2000. 134.

¹⁰¹ Evans 2000). 132.

¹⁰² Weaterford, Stephen: Economic Conditions and Electoral Outcomes: Class Differences in the Political Response to Recession, In: *American Journal of Political Science*, 22., 1978. 917-938 (Lewis-Beck 1990. 75.)

¹⁰³ Lewis-Beck 1990. 76.

¹⁰⁴ Evans 2004. 139-140.

felelősségre vonni. Szerintük ez azért volt nehézkes, mert az állampolgárok nem ismerték a demokratikus intézmények működését, politikai tudásuk a kommunista rendszerből származott.¹⁰⁵ Roberts eredményei úgy szólnak, hogy a térség országai először valóban nem voltak képesek teljesen elszámoltatni a kormányokat rossz gazdasági eredményekért, de évek múlva már „a választók egyre jobbakká váltak azok megbüntetésében”.¹⁰⁶ Lewis-Beck például egyik, magyar gazdasági szavazással foglalkozó tanulmányában úgy fogalmaz: a választók a politika-orientált szavazók helyett (MSZP támogatása, mert bíztak annak munkanélküliséget, gazdaságot menedzselő kompetenciáiban) inkumbens-orientált (büntették az MSZP-t) szavazókká váltak. A magyaroknak meg kellett tanulniuk a gazdasági szavazást.¹⁰⁷ Az átmenet országaiban a rendszerváltás után a munkanélküliség kérdése és állapota vált a legérzékenyebbé.¹⁰⁸

Különbségek adódnak abból a kérdésből is, hogy a választó inkább büntet vagy jutalmaz, vagy nincs különbség a két cselekvés között. Kutatások nem tudták feloldani ezt az aszimmetriát, és vegyesek az eredmények. Az empirikus elemzések egyik része szerint a szavazó „rossz gazdasági időkre” jobban reagál, és emiatt jobban is büntet, más eredmények nem bizonyították ezt az összefüggést.¹⁰⁹

A gazdasági szavazás eltérő mintát mutathat akkor is, ha a választó nemzetközi szintéren gazdasági szempontból összehasonlítja a saját országát más országokkal. Ha recesszióban szenvednek más államok is, akkor saját kormányát gazdasági visszaesés miatt kevésbé valószínű, hogy bünteti.¹¹⁰

A gazdaság állapotáról való tájékozottsággal kapcsolatban is különbözhetnek az eredmények. Paldam és Nannestad a dán választókat vizsgálván arra a következtetésre jutott, hogy a választók keveset tudnak a makrogazdasági helyzetről, és alapvetően rövidlátóak. Csupán a munkanélküliséggel kapcsolatban rendelkeznek többnyire helyes információkkal, az inflációról már alig tudnak valamit.¹¹¹ Sanders ezzel szemben úgy gondolja, hogy a választóknak alapvetően nem kell a gazdaság állapotával kapcsolatban maximálisan tisztában lenniük (minden

¹⁰⁵ Lippényi, Zoltán - Maas, Ineke - Jansen, Wim: Economic voting in Hungary, 1998–2008. *Electoral Studies*, 32., 2013. 838-840.

¹⁰⁶ Roberts, Andrew: Hyperaccountability: Economic voting in Central and Eastern Europe. *Electoral Studies*, 27., 2008. 541.

¹⁰⁷ Stegmaier – Lewis-Beck 2009. 776-777.

¹⁰⁸ Stegmaier – Lewis-Beck – Park 2017. 591.

¹⁰⁹ Stegmaier – Michael Lewis-Beck – Park 2017. 587-588.

¹¹⁰ Kayser, Mark Andreas - Peress, Michael: Benchmarking across borders: Electoral accountability and the necessity of comparison, In: *American Political Science Review*, 106., 2012. 661–85., 661.

¹¹¹ Paldam – Nannestad 2000. 390.

adat beszerzése amúgy is sokkal költségesebb lenne), anélkül is észreveszik a folyamatok irányát, és képesek helyes döntést hozni. Hatással vannak rájuk a makroökonómiai változók, és teljes mértékben képesek a velük kapcsolatos percepcióikat beépíteni a gazdasági alapú kalkulációikba.¹¹²

IV. Befejező gondolatok

A választó tehát megnézi hazájának gazdasági állapotát, mérlegel, értékkel, és ítéletet hoz. Ítéletében a hivatalban lévő hatalom „bűnös vagy hős”, és az eredménynek megfelelően jutalmaz vagy büntet. Elszámoltatja a kormányt, ha az rosszul menedzselte a gazdaságot, megjutalmazza, ha az prosperál. Az állampolgár válasza a kormány gazdasági teljesítményére a gazdasági szavazat, amely az inkumbens győzelmét vagy bukását hozhatja magával.

Manapság azonban nem biztos, hogy csak a kormányok urai minden egyes gazdasági kondíciónak. A világ globálissá válása azokat a kérdéseket tette fel, hogy egy mélyebb integrált gazdasági közösségben mennyire számoltatható el csak és kizárólag az inkumbens, vagy mennyire okolhatóak más nemzetközi szereplők (más országok, nemzetközi szervezetek, EU)? Megbomlik-e a klasszikus gazdasági szavazás elméleti „magját” alkotó büntetés-jutalmazás tézis, vagy a szereplők köre ebben a dichotómiában kiegészül? Esetleg eltűnik vagy bizonytalanává válik az elmélet szerinti szereposztás? Új határok húzódnak a felelősségben? Képes lesz-e ezt a választó észrevenni, megtanulni a logikáját, és új paradigma mentén jutalmazni és büntetni?

A klasszikus elmélet létjogosultságának bizonyítása mellett (szem előtt tartva a bevezetőben feltett kérdéseket is) már érkeztek válaszok a fenti kérdésekre. A gazdasági szavazás működik. Szükséges hozzá a felelősség átláthatósága és a hatalmi súlyok felismerése viszonylag egyszerűbb politikai intézményi kontextusban. Ha ez a kontextus bonyolultabbá válik (erős ellenzék, kétkamarás parlament, koalíciós kormány, többszintű kormányzás, válsághelyzet, stb.), akkor a jelenség értelmezése és működése is nehezebbé válik. A gazdasági szavazás erősebb, markánsabb, kiszámíthatóbb arcát mutatja átlagos időkben, és bizonytalanabb, nem olyan könnyen kiszámíthatót rendkívüli helyzetekben. Kutatása mindkét időszakban folyamatos gazdagsággal látta el a szakirodalmat. A 2020-as évben, a koronavírus miatt kialakult

¹¹² Sanders 2000. 291-292.

gazdasági válság és az utána következő korszak kérdése lehet, milyen irányú és erősségű gazdasági szavazást ismerhetünk meg majd. Hoz-e új karakterisztikákat akár a kontinensen, a világban, vagy egy-egy országban? Hogyan hat majd a gazdaság „megélése” a választói preferenciákra?

Tanulmányom általános elméleti keretleírást célzott meg, amely összefoglalja a kutatásban használt elméleti irányokat, módszertani lehetőségeket, és bemutatja a gazdasági szavazás eredményeihez köthető állandó kérdéseket.

Felhasznált irodalom

Anderson, Christopher: Economic voting and political context: a comparative perspective, In: Electoral Studies, 19(2)., 2000., 151-170.

Downs, Anthony: The Economic Theory of Democracy, Harper and Row, New York, 1957.

Duch, Raymond – Stevenson, Randy: Assessing the Magnitude of the Economic Vote Over Time and Across Nations, In: Electoral Studies 25., 2006. 528-547.

Evans, Jocelyn: Voters and Voting: An Introduction, SAGE Publications Ltd, London, 2004.

Fiorina, Morris: Retrospective Voting in American National Elections, Yale University Press, 1981.

Goodhart, C – R. Bhansali: Political Economy, In: Political Studies, 18., 1970. 43-106.

Hellwig, Timothy: Economic openness, policy uncertainty, and the dynamics of government support, In: Electoral Studies, 27. 2007. 772-786.

Hobolt, Sara – Tilley, James: Who's in Charge? How voters attribute responsibility in the European Union In: Comparative Political Studies, 47., 2014. 795–819.

Kayser, Mark Andreas – Peress, Michael: Benchmarking across borders: Electoral accountability and the necessity of comparison, In: American Political Science Review, 106., 2012. 661-685.

Key, V.O.: The Responsive Electorate. Harvard University Press, 1966.

Kiewiet, Roderick: Economic Retrospective Voting and Incentives for Policymaking, In: Electoral Studies 19., 2000. 427-444.

Körösényi András (szerk.): A magyar politikai rendszer – negyedszázad után, Osiris, Budapest, 2015.

Kramer, Gerald: Short-Term Fluctuations in US Voting Behaviour, 1896 – 1964, American Political Science Review, 65., Issue 01, 1971. 131-143.

Lewis – Beck, Michael – Lobo, Marina Costa Lobo: The Economic Vote: Ordinary vs. Extraordinary Times, In: Arzheimer, Kai – Evans, Jocely – Lewis-Beck, Michael: Sage Handbook of Electoral Behaviour, New York, 2017.

Lewis – Beck, Michael – Paldam, Martin: Economic Voting: An Introduction, In: Electoral Studies 19., 2000., 113-121.

Lewis – Beck, Michael: Economics & Elections – The Major Western Democracies, The University of Michigan Press, 1990.

Lewis-Beck, Michael S.: Comparative Economic Voting: Britain, France, Germany, Italy, In American Journal of Political Science 30(2)., 1986. 315 – 346.

Lippényi, Zoltán – Maas, Ineke – Jansen, Wim: Economic voting in Hungary, 1998–2008, In: Electoral Studies, 32., 2013. 838-851.

Magyarország politikai berendezkedése:
<https://www.kormany.hu/hu/mo>, (letöltés: 2020.04.27)

Mueller, John: Presidential Popularity from Truman to Johnson, In: American Political Science Review, 64., Issue, 1970. 18-34.

Mutz, Diana and Eunji Kim, Eunji: Economic Voting in a New Media Environment: Preliminary Evidence and Implications, In: Arzheimer, Kai – Evans, Jocely – Lewis-Beck, Michael: Sage Handbook of Electoral Behaviour, New York, 2017.

Nannestad, Peter – Paldam, Martin: It's the government's fault! A cross-section study of economic voting in Denmark, 1990/93, In: European Journal of Political Research, 28., 1995. 33-62.

Paldam, Martin – Nannestad, Peter: What do voters know about the economy? A study of Danish data, 1990-1993, In: Electoral Studies 19., 2000. 363-391.

Paldam, Martin: How Robust is the Vote Function?: A Study of Seventeen Nations over Four Decades, In: Norpoth, Helmut: Economics and Politics: The Calculus of Support, University of Michigan Press, 1991.

Palmer, Harvey – Whitten, Guy: Government Competence, Economic Performance and Endogenous Election Dates, In: Electoral Studies 19., 2000. 413-426.

Roberts, Andrew: Hyperaccountability: Economic voting in Central and Eastern Europe, In: Electoral Studies, 27., 2008. 533-546.

Sanders, David: The real economy and the perceived economy in popularity functions: how much do voters need to know? A study of British data, 1974–97, In: Electoral Studies 19., 2000. 275-294.

Singer, Matthew – Carlin, Ryan: Context counts: The election cycle, development, and the nature of economic voting, In: Journal of Politics, 75(3), 2013. 730-742.

Stegmaier, Mary – Lewis-Beck, Michael – Park, Beomseob: The VP-Function: A Review, In: Arzheimer, Kai – Evans, Jocely – Lewis-Beck, Michael: Sage Handbook of Electoral Behaviour, New York, 2017.

Stegmaier, Mary – Lewis-Beck, Michael: Learning the economic vote: Hungarian Forecasts, 1998 – 2010, In: Politics & Policy 37(4), 2009. 769-780.

Stubager, Rune – Botterill, Niels – Lewis-Beck, Michael – Nadeau, Richard: Scope conditions of economic voting: The Danish exception?, In: Electoral Studies, 34., 2014. 16-26.

Weaterford, Stephen: Economic Conditions and Electoral Outcomes: Class Differences in the Political Response to Recession, In: American Journal of Political Science, 22., 1978. 917-938.

'We live well, so long live the Government!' – the explanation of the support for incumbent government within the framework of economic voting theory

Summary

One of the most popular fields within the voting theory literature today tries to investigate the affect of the economy on shaping the voters' party preferences. If the voters take their emotions and feelings about the economic circumstances into consideration – and these variables are proved to matter in the model – when casting a ballot on a party, we can

say that the voters chose based on economic considerations. We name this economic voting. These considerations mean that the voters evaluate the government's performance on the current economic conditions, and according to these assessments they punish the government by voting against it, if they find these conditions bad and keep the government responsible for them, and opt for the incumbent, if they find them good. However, this connection between punishment and perceived economy is not always obvious to see. As more complicated the political institutional context becomes, the more the power of the economic voting might weaken, as the responsible actor for the bad conditions is hard to be recognised. Other questions are also addressed by this theory: how do the evaluations of the government's performance change, if the responsibility among the actors in managing the economy blurs due to globalisation, eurozone membership or multilevel decision making? Who do the voters target to blame? In these regards further research is expected to be carried out.

In this article, I collected and described the main aspects of the economic voting theory: with what methodology the phenomenon can be researched and what questions make the whole concept sometimes unstable and questionable.